

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De caleidoscoop van de groepssupervisie

Na de lunch neemt Reinout Graaff ons mee in de multiculturele groepssupervisie. Dat doet hij aan de hand van de theorie van Marie Rose Moro, een Franse psychiater met een uitgebreide staat van dienst op het gebied van transculturele psychiatrie. Moro houdt zich bezig met dromen, en zo komen we terug bij de opening van deze dag. Graaff vraagt zijn supervisanten: 'Wil je als inbreng een droom meenemen?' Dromen vormen in de opvattingen van Moro ingangen voor zaken die niet gezegd worden. Graaff gaat met ons in de vorm van een rollenspel een groepssupervisie oefenen volgens het model van Moro: er is een interviewer (dat is een van de supervisanten), een inbrenger (dat is een van de supervisanten) en een *reflecting team* (de andere supervisanten). De supervisor functioneert als begeleider.

Het spel wordt gestart. De interviewer bevraagt de inbrenger, het *reflecting team* luistert mee, de supervisor houdt het proces in de gaten (blijft het veilig en constructief?) Na een aantal minuten zet de supervisor het spel stop en mag het *reflecting team* vertellen wat voor beelden

het interview bij hen oproept. Hen wordt gevraagd dit te doen zonder duidingen te geven, zonder verbindingen te leggen, zonder betekenissen toe te kennen, dus puur associatief. In feite gaat het hier om de verhalen van de getuigen.

Er komen verhalen los die voor alle groepsleden buitengewoon leerzaam zijn. De supervisor vraagt eenieder daar weer op te reageren. Een prachtige werkvorm en mooie ervaring. Hoe het proces ook loopt, er kan altijd weer op gereflecteerd worden.

We komen aan het einde van de dag. Ploegmakers-Burg geeft ons allemaal een caleidoscoop cadeau. Van Oenen sluit de dag af in een trio met heerlijke Bossanovamuziek. Niet reflecterend, maar relaxerend. Een fijne afsluiting van een geslaagde dag!

Wilbert Kok is werkzaam als vrijgevestigd systeemtherapeut en supervisor bij groepspraktijk www.EFT.Amsterdam en als docent systeemtherapie bij het RINO Amsterdam. E-mailadres: wilbert@wilbertkok.nl.

De oorsprong van de gezinstherapie – Geldigheid van de pioniers

Congres georganiseerd door Relates
[Barcelona, 27-29 juni 2019]

Chiel Laport

In Barcelona vindt het vijftiende congres plaats van Relates (Red Europea y Latino-americana de Escuelas Sistémicas), het netwerk van Spaanstalige instellingen en scholen voor systeemtherapie. Relates werd in 2005 in Mexico opgericht met als doel het gedachtegoed van de gezinsthera-

pie te verspreiden over Spaanstalige landen. De Spaanse taal, cultuur en politiek heeft al jaren mijn interesse en voor mij is dit een unieke gelegenheid om ook het contact aan te gaan op het niveau van mijn vakgebied.

Het belooft een inspirerend congres te worden. Er zijn ongeveer vierhonderd deelnemers uit voornamelijk Spaanstalige landen, naast onder andere Amerikaanse en Italiaanse therapeuten. Op het programma staan lezingen over de pioniers van de systeemtherapie, workshops over relatietherapie in tijden van sociale media en er is vooral ook veel aandacht voor 'acti-

visme'. Dat laatste komt naar voren in vragen als 'Moet een systeemtherapeut sociaal en politiek actief zijn?', 'Wat betekent de actuele discussie over geweld tegen vrouwen voor therapeuten?' Wat mij vooral raakt is de grote betrokkenheid van de deelnemers, de aandacht voor heden en verleden van de systeemtherapie en de levendigheid waarmee wordt gediscussieerd. In een sfeer van saamhorigheid gaat het over 'oud en ouderwets' versus 'nieuw en modern'. Daarbij doet congresvoorzitter Juan Luis Linares, als psychiater en psychotherapeut verbonden aan Universitat Autònoma van Barcelona en directeur van Escuela de Terapia Familiar Sant Pau, een uitdagende uitspraak over nieuwe therapieën: 'De mode is de vijand van de intelligentie.' Hiermee wil hij aangeven dat het voor de vooruitgang essentieel is nieuwe ontwikkelingen te toetsen aan al bestaande theorieën.

Gianmarco Manfreda, psychiater en psychotherapeut in Italië, daagt nog wat meer uit en zegt dat het belangrijk is voor de systeemtherapie te vechten. 'De wereld wordt donker en we hebben straks alleen nog maar psychologenhobbits over.' Hij benadrukt dat het belangrijk is een idee te hebben en verantwoordelijkheid te nemen in de breedste zin van het woord, dus ook sociaal en politiek. De woorden van Manfreda interpreteer ik als 'Indien we niet vechten voor het vak van systeemtherapie zijn we als therapeuten straks meer een curiositeit, misschien tevreden met onszelf, maar ver van de rest van de mensheid verwijderd'.

Carlos Sluzki, psychiater en psychotherapeut in de Verenigde Staten, benoemt het belang van het herlezen van de pioniers, want hij merkt op dat nieuwe ideeën vaak niet meer te herleiden zijn tot de originele ideeën. Aan de hand van een groepsfoto met leden van het Mental

Research Institute in Palo Alto, bespreekt hij de vroege geschiedenis van de systeemtherapie. Hij brengt met veel relativeringsvermogen en humor zijn boodschap dat pioniers belangrijk zijn, dat we ons door hen kunnen laten inspireren, maar dat we tegelijk moeten kijken naar ons eigen verhaal. Twee dagen later, aan het slot van het congres, vraagt hij de aanwezigen te reflecteren over hoe we onszelf in de toekomst zien als therapeut. Om te begrijpen waarom mensen reageren zoals ze reageren, moet je in jezelf iets kunnen terugvinden wat daarmee correspondeert. Dus komt hij op de vraag 'Hoe groot is in jou het aandeel van de artiest, van de politicus, van de bureaucraat, van de onderzoeker et cetera?'

Indrukwekkend is de presentatie van Matteo Selvini, psychotherapeut en medeverantwoordelijke voor de school van psychotherapie Mara Selvini Palazzoli, over zijn moeder Mara Selvini, psychiater en bekend van de Milanese school. Via een privédocumentaire die over haar gemaakt is, vertelt hij over haar leven. Essentieel is het begrip 'resonantie', als datgene wat doorklinkt in familiebanden, van mens tot mens, en waar ook de therapeut gevoelig voor moet zijn in het contact met de patiënt. Het uitgangspunt voor het reconstrueren van deze banden is: zoeken naar krachten, het vitale, het positieve, en dus naar menselijke waardigheid. De documentaire illustreert deze visie van Mara Selvini op het leven zelf. Ze observeerde de ontwikkeling van het karakter van kinderen in relatie tot gebeurtenissen, wat ook blijkt uit een dagboek dat ze bijhield over haar eigen kinderen. Zoals ze zelf haar zware tijden heeft overwonnen, zo wil ze ook families stimuleren goed naar elkaar te kijken, te zoeken naar krachten en zo te streven naar vitaliteit in de familiebanden.

Raúl Medina Centeno, psycholoog en

De oorsprong van de gezinstherapie – Geldigheid van de pioniers

gezinstherapeut in Mexico, vertelt in een workshop over kritische gezinstherapie. Uitgangspunt is dat de therapeut zich behalve in de micro- en mesosituatie van het gezin, ook verdiept in de sociaal-economische en politieke omstandigheden. Zijn ervaring is dat veel gezinnen in Latijns-Amerika de politieke en sociale situatie als onveranderbaar beschouwen en zichzelf daarom als slachtoffer zien. Slachtoffer-zijn betekent ervaren dat de traditionele manier van leven niet meer volstaat en dat anderen de macht overnemen. Het resultaat is dat de eigen emoties van mensen niet meer meetellen en dat verbinding met de rest van de maatschappij verbroken wordt. Gezinnen en individuen gaan dan 'overleven' in plaats van 'leven'. Vanuit dit dominante verhaal – Centeno verwijst veel naar het postmodernisme – ontstaat zo een blokkade die leidt tot symptomen als depressie, verwardheid en vooral ook relatieproblemen. Het gevolg is gebroken gezinnen, kinderen die op straat gaan leven en drugs gebruiken. De therapeut zal samen met het gezin proberen krachten te vinden om relaties gezonder te maken. Daarbij is het nodig dat gezinsleden ondanks de externe omstandigheden het gevoel hebben dat ze zeggenschap over hun leven hebben. Dit democratische uitgangspunt lijkt te botsen met de politieke realiteit van alledag. Daarbij komt ook de 'activistische' component om de hoek kijken. Door op microniveau dingen te veranderen kan hopelijk op lange termijn een verandering op macroniveau plaatsvinden. Het verbindend element is dan 'de liefde' – het gevoel geaccepteerd te worden door de ander – in tegenstelling tot 'de macht'. Centeno zegt: 'De liefde als microbiografische ervaring kan je je mens laten voelen en kan omgezet worden in een politieke hulpbron.' Het betekent dus niet dat de systeemtherapeut de barricades

op gaat, maar wel dat hij of zij probeert gezinnen hun eigenheid terug te geven, te leren vertrouwen op eigen emoties en zo naar een meer democratische, in plaats van een onderdrukkende, basis toe te werken.

Zo op het eerste gezicht lijkt dit idee van kritische therapie vooral bij landen met een instabiel klimaat te passen, maar tijdens het congres wordt de noodzaak van sociaal en politiek bewustzijn zeker breder getrokken. Zo is er veel aandacht voor feminisme, want in veel families maar ook in de bredere maatschappij is de traditionele rolverdeling tussen man en vrouw nog een gegeven. Dat geldt voor werkverdeling en salaris, maar bijvoorbeeld ook in rechtspraak. In Spanje staat de wijze waarop mannelijke daders van verkrachting en geweld tegen vrouwen berecht worden hoog op de politieke agenda. Natuurlijk vroeg ik mij af of deze nood aan meer politieke bewustwording en betrokkenheid ook bij Nederlandse (systeem)therapeuten hoog op de agenda moet staan. Moet je als systeemtherapeut positie kiezen of kan alles ook neutraal zijn? Hebben wij de luxepositie dat we balletjes kunnen opgooien en dat de ander maar moet kijken wat hij er mee doet? En is dat luxe? Ik zou me kunnen voorstellen dat het bij gezinnen die zich wat meer aan de rand van de samenleving bevinden zeker zinvol kan zijn om stil te staan bij de polariserende effecten van sommige politieke standpunten. Het zou dan niet de bedoeling zijn om daarover vanuit een expertpositie les te geven, maar om samen na te gaan welk effect deze ideeën hebben op hun gezinsleven en onderlinge relaties. Ook bij relatiegesprekken kunnen de klassieke ideeën over de rolverdeling tussen man en vrouw wel eens aan de orde komen. Toch zal de kracht van de therapeut om te kunnen wisselen van positie

De oorsprong van de gezinstherapie – Geldigheid van de pioniers

van niet te onderschatten waarde blijven. Zo was in de discussie bij een van de laatste plenaire conferenties de vraag hoe je relatie- of gezinstherapie moet vormgeven in een cultuur waarin geweld tegen vrouwen nog frequenter voorkomt. Moet de man wel betrokken worden bij zo'n behandeling? Natuurlijk was men het erover eens dat het geweld moest stoppen, maar Alfredo Canevaro, psychiater en psychotherapeut in Italië, zei vanuit het publiek dat hij nooit een therapeut aan een man hoorde vragen: 'Hoe is het voor jou om macho te zijn, om je zo te gedragen zoals je cultuur je voorschrijft?' Ook de man groeit namelijk op in deze cultuur. Kortom, een pleidooi om ook daar de nuance en dus de verbinding te blijven zoeken.

Wat is mij opgevallen tijdens dit con-

gres? De namen van de pioniers zijn bekende namen. De sprekers op het congres, van wie er verschillende nog hebben samengewerkt met de pioniers, zijn voor mij minder bekend maar hebben in veel andere landen wel bekendheid. Ik noem dan met name Sluzki, Linares en Canevaro. Zij weten op overtuigende wijze een brug te slaan tussen heden en verleden, ze eren de pioniers zonder hen te verafgoden en ze geven de nieuwe generatie de ruimte om verder te kijken dan wat de pioniers in hun tijd konden zien.

Chiel Laport is systeemtherapeut bij Emergis, GGZ Zeeland, en in eigen praktijk *Ritme relatie- en gezinstherapie*. E-mail: ritme.therapie@gmail.com.

Trauma en veerkracht met Froma Walsh

Congres georganiseerd door de RINO Groep

[De Meern, 28 juni 2019]

Beatrijs Lens-van den Berg

De organisatoren van dit congres waren verheugd Froma Walsh als keynote spreker naar Nederland te kunnen halen. Slechts tweemaal eerder kwam zij naar ons land, en gezien haar leeftijd is dit misschien wel de laatste keer. Walsh (co-directeur van het Center for Family Health Firestone in Chicago, emeritus professor aan de University of Chicago) is een autoriteit op het gebied van trauma en veerkracht in families en schreef daarover onder andere het belangrijke standaardwerk *Strengthening family resilience* (Walsh, 2016).

Dagvoorzitter Guus van der Voorst (klinisch psycholoog, psychotherapeut en

systeemtherapeut, hoofd behandelprogramma Autismespectrumstoornissen GGZ-Centraal en werkzaam in eigen praktijk) vertelde bij de opening dat hij al vroeg geraakt werd door het belang van het werk van Walsh dat gaat over kracht, verbinding en hoop in families, die helpen om de donkere en oncomfortabele gebieden van verdriet binnen te gaan. Veerkracht staat volop in de belangstelling in ons vak, maar wordt vooral gezien als een individueel kenmerk van mensen, als iets binnenin ons. Walsh echter stelt dat veerkracht pas zijn werk kan doen als deze ingebed is in betekenisvolle veerkrachtige verbindingen. Veerkracht als een systeemkenmerk dus.

Walsh loodste ons daarna in sneltreinvaart door haar theorie over veerkracht in families met haar lezing 'Family resilience – Overcoming trauma & serious life challenges'. Ze had zoveel te vertellen dat rust en verdieping wat ontbraken. Toch was het